

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid Oirschot

NIEUWSBRIEF December 2024

Voorwoord

“Daer is wondere handele onder de Hollanders en Zeelanders geweest die welcke tsamen tegen de coninx volck van Spaegnien onsen Here maer en nogthans oyck tegen malcanderen, as deen willende wesen hugenots dander geus, de derde Staets, de vierde Engels, de vyffte duijvels ende hier eest by gebleven, ende dat stee noch soo.” Deze woorden schrijft de Oirschotse secretaris Aert Sgraets in zijn jaarkroniek van 1588, waarin hij alle bijzondere gebeurtenissen in Oirschot en de wereld optekende.

Het is een wijdverbreid misverstand dat de tachtigjarige oorlog (1568-1646) een oorlog was tussen Nederland en Spanje. In feite was de opstand (zoals historici tegenwoordig liever zeggen) een burgeroorlog, misschien het beste te vergelijken met de oorlog die sinds 2011 in Syrië woedt. In een burgeroorlog strijden burgers uit hetzelfde land tegen elkaar. Een deel van de bevolking komt in opstand tegen het wettig gezag, dat door een ander deel van de bevolking wel wordt erkend.

Philips II, de koning van Spanje, was tevens Heer der Nederlanden, een positie die hij had geërfd van zijn vader Karel V, die in het begin van de zestiende eeuw de zeventien provinciën die samen de Nederlanden vormden onder één gezag had verenigd. Toen de overheid steeds harder begon op te treden tegen de reformatie, de godsdienstige beweging die zich verzette tegen de Rooms-Katholieke kerk, kwam een deel van de Nederlandse bevolking in opstand. Dat waren beslist niet alleen protestanten, maar vooral ook arme mensen die een kans zagen hun positie te verbeteren. De landheer, Philips II, reageerde met militair ingrijpen. En omdat hij koning van Spanje was had hij de beschikking over het Spaanse leger, vandaar dat er veel Spanjaarden naar de Nederlanden kwamen. Het leger van de Spaanse bestond echter beslist niet alleen uit Spanjaarden: ook veel Nederlanders vochten mee tegen de opstandelingen. Willem van Oranje probeerde (voor zover dat in een burgeroorlog mogelijk is) nog fatsoenlijk oorlog te voeren: hij bracht als soeverein vorst van Oranje een leger bij elkaar dat volgens de regels van oorlogsrecht opereerde. Dat hij daarmee, naar onze huidige maatstaven, oorlogsmisdaden bedreef is uitvoerig beschreven in de dissertatie van Leo Adriaenssen. Maar behalve het leger van Oranje vochten in de oorlog ook veel andere partijen aan de kant van de opstandelingen: organisaties zoals de watergeuzen, die je tegenwoordig terroristen zou kunnen noemen, omdat zij zich aan geen enkele regel hielden. De oorlog had een grillig verloop. Dan waren de Staatse opstandelingen weer in het voordeel, dan wist het *coninx volck van Spaegnien* (waarmee Aert Sgraets de Nederlanders bedoelde die aan de kant van het bevoegd gezag vochten) weer successen te boeken.

De uitkomst kent u: in 1648 werden de noordelijke provincies onafhankelijk van de landheer, terwijl de zuidelijke provincies in handen bleven van het bevoegd gezag. Het hertogdom Brabant, ooit het belangrijkste gewest van de Nederlanden, werd door de oorlog in tweeën gescheurd: in een Noordelijk deel (tegenwoordig Noord-Brabant) en in een Zuidelijk deel (de Belgische provincies Antwerpen en Brabant).

Het is belangrijk dat we ons realiseren dat geschiedenis niet de objectieve weergave van feiten, maar de subjectieve interpretatie daarvan door belanghebbende partijen is. Voor de jonge Republiek der Nederlanden was het belangrijk om de oorlog die haar bestaansrecht vestigde in de geschiedenisboeken te beschrijven als een oorlog tegen Spanje. Vechten tegen een buitenlandse bezetter is immers een betere legitimatie dan verzet tegen het wettig gezag. Maar Aert Sgraets had het in 1588 toch maar goed gezien.

Anton Neggers
Voorzitter

Lezing: ‘SCHELMEN EN HONTSVOTTEN WERCK’ 17 december 2024

Misschien al eens gehoord over de moord op mr. Jean de Marcq, drossaard van Oirschot, in 1735? In deze lezing reconstrueert voorzitter Anton Neggers deze moord opnieuw aan de hand van originele archiefstukken. En het motief dat volgens hem achter deze snode daad schuilt zal u verrassen!

Dinsdagavond 17 december a.s. organiseert heemkundekring ‘De Heerlijkheid Oirschot’ de lezing ‘Schelmen en Hontsvotten werck’ in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester in Oirschot.

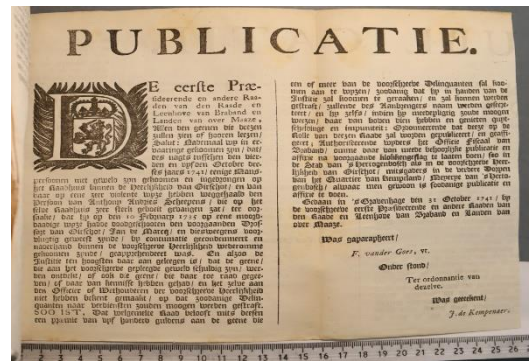
Het is de nacht van 10 op 11 februari 1735. Rond middernacht klinkt op de markt van Oirschot een geweeschot. Enkele cafébezoekers komen op het geluid af en treffen de drossaard van Oirschot en Best, mr. Jean de Marcq, zwaargewond bij het raadhuis aan. Hij overlijdt kort daarna aan zijn verwondingen.

De volgende dag vlucht de dader, oud-burgemeester Antony Andries Schepens, met zijn vrouw naar de zuidelijke Nederlanden. Hij wordt door de schepenbank bij verstek ter dood veroordeeld. Als hij jaren later in Oirschot opduikt, wordt hij opnieuw gearresteerd. Maar voordat hij berecht kan worden wordt hij door een aantal onbekenden met geweld uit het raadhuis bevrijd. Schepens wordt later opnieuw opgepakt, vastgezet in de gevangendoor te Den Haag en in 1744 uiteindelijk terechtgesteld.

“Het is schelmen en hontsvotten werck”, aldus een van de getuigen die kort na de moord worden gehoord.

In de jaarlijkse lezing van onze voorzitter wordt de moord op de drossaard van Oirschot tot in detail opnieuw verteld aan de hand van originele archiefstukken. Het is een verhaal dat gaat over de sociale, bestuurlijke en juridische verhoudingen in het Oirschot van de achttiende eeuw.

De verhouding tussen katholieken en protestanten, bestuurders en ambtenaren, de plaatselijke heren en hun onderdanen, maar ook de relatie van het lokale bestuur met andere instanties, zoals de Staten-Generaal, komen aan de orde. Bovendien vertelt Anton zijn visie op het motief voor moord, die voor een verrassend einde van het verenigingsjaar 2024 zal zorgen.

de

Anton Neggers (Boxtel, 1959) is jurist en werkt op de Fontys Hogeschool voor de Kunsten. Hij is voorzitter van de afdeling Kempen- en Peelland van de Nederlandse Genealogische vereniging, en van onze Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot.

De lezing is gratis toegankelijk voor leden van de Heemkundekring Oirschot. Ook niet-leden zijn van harte welkom; voor hen geldt een entreebedrag van € 5-.
De lezing start om 20.00 uur in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester, aan de Markt in Oirschot.

Vooraankondiging Lezing Genealogie 14 januari 2025

Altijd al willen weten wie uw voorouders waren? Door middel van stamboomonderzoek is dat te achterhalen. Het hoe en wat daarvan wordt in deze lezing uit de doeken gedaan.

Dinsdag 14 januari 2025 geven Anton Neggers en Henk van den Brink van erfgoedvereniging Dye van Best samen een lezing over Genealogie.
De lezing vindt plaats in de bibliotheek Best en begint om 20.00 uur. Inloop vanaf 19.30 uur, einde van de lezing om 22.00 uur. De toegang is gratis.
Nadere informatie volgt in het Jaarprogramma dat rond de jaarwisseling verschijnt.

Namens het bestuur

Vooraankondiging lezing Toponymie van Oirschot dinsdag 21 januari 2025

Toponiemen zijn veldnamen oftewel historische namen van percelen die gebruikt worden als akkers of weiden, bebouwd of nog onontgonnen. In dit geval gaat het om de veldnamen en de geschiedenis van de herdgangen en van het Oirschotse landschap. Voor wie daar meer van wil weten is deze lezing een must!

Dinsdagavond 21 januari as organiseert de heemkundekring in de zalen van restaurant De Beurs in Oirschot de lezing 'De toponymie van Oirschot' naar het gelijknamige boek van Paul Maas en Daniel Vangheluwe dat onlangs verscheen.

Judith Keijzers, burgemeester van Oirschot, vermeldt in het Voorwoord van het boek:

"Dit mooie boek vormt de afronding van een project waarvan het eerste deel, De Toponymie van Best, al in 2018 is verschenen. Hiermee is het gehele gebied van de aloude heerlijkheid Oirschot in kaart gebracht. De percelen van de oudste kadastrale kaarten van 1832 zijn zorgvuldig gedigitaliseerd en voorzien van namen op basis van de belastingregisters van 1792- de kahieren.' ...'Veldnamenonderzoek gaat vooraf aan het archeologisch onderzoek dat nodig is bij het opstellen van bestemmingsplannen en een streekeigen straatnamenplan. Daarnaast levert de toponymie inzicht in de taal en taalontwikkeling met een namenreservoir als 'verborgen erfgoed'."

De lezing start om 20 uur en wordt gegeven door medeauteur Paul Maas en betreft de toponymie van Oirschot, een wetenschappelijk verantwoorde studie naar de veldnamen en naar de geschiedenis van de herdgangen en van het Oirschotse landschap. Paul Maas is geboren in Tiel 1941 en getogen in Best. Vanaf september '47 naar lagere school en HBS-B aan het St-Joriscollege in Eindhoven. Studeerde Biologie in Utrecht en was vanaf 1969 werkzaam aan de RU te Utrecht met een onderzoek- en leeropdracht in de Landschapsecologie vooral ook met betrekking tot de streekplanologie. Was medeoprichter van De Mug in Best en bestuurslid BMF. Maakte met Noud Aartsen, als *soixante-huitards*, het fotoboek 'Het licht in de Kempen' en was medeauteur van 'Noud Aartsen Fotoboek'. Houdt zich nu bezig met cultuurhistorische activiteiten en publicaties als 'Zo waren de Oirschotse koorbanken', 'De strijd om het Brabantse landschap', en is medeauteur en redacteur van 't Goet te Arle', en medeoprichter en bestuurslid van Stichting de Kapellekes.

De lezing vindt plaats op dinsdagavond 21 januari 2025 in de zaal van restaurant De Beurs in Oirschot en start om 20.00 uur.

Naast leden van de heemkundekring zijn dan ook andere gasten van harte welkom!

(Voor leden is de lezing gratis/voor andere bezoekers geldt een vergoeding van € 5,-.)

Uitgaven en mededelingen

- 1) **Onze heemkundekring heeft een facebookaccount. U kunt ons vinden op:**

- 2) **Nieuws over de heemkundekring kunt u vinden op de website via deze link:**

www.deheerlijkheidoirschot.nl

- 3) Wist u dat aan de Doornboomstraat 5 in Middelbeers sinds half oktober wordt opgegraven door Aeres Milieu? Op deze plek stond de bottelarij en limonadefabriek van Rombouts en daarvoor was het een herberg met brouwerij. De oudste bekende vermelding is van 1717.

- 4) Ooit gehoord van de gebrandschilderde ramen in het karmelietenklooster in Boxmeer die in de 17^e eeuw ontworpen zijn door Abraham van Diepenbeeck? De ramen geven taferelen weer uit de geschiedenis zoals hier een voorstelling van het bloedwonder van Boxmeer rond 1400.

- 5) Jaarlijks organiseert Brabants Heem het event "Heemkunde ontmoet". Dit jaar staat dat in het teken van Verbinden en Samenwerken tegen de achtergrond van de nieuwe provinciale nota Levendig Brabant. De Bijeenkomst is op maandagmiddag 13 januari 2025 in het Provinciehuis in Den Bosch.

Erfgoedcentrum De Ravenpoort

***Iedere maandag kunt u van 18.30 tot 21.00 uur in de Heemkamer terecht.
U kunt ook een afspraak maken via een mailtje aan het secretariaat.***

Er blijft behoefte aan gastheren en gastvrouwen, die de bezoekers willen ontvangen. Heeft u interesse in dit leuke werk, neem dan contact op met Marina Pasmans. Ook wie een poetskarweitje op zich wil nemen kan dit aan Marina doorgeven:
marinapasmans@hotmail.com (of telefonisch: 06-2072104).

*NB: Hierbij verzoeken wij de leden wijzigingen in huisadres, telefoonnummer of emailadres
svp. zo spoedig mogelijk per mail door te geven aan het secretariaat:
secretariaat@deheerlijkheidoirschot.nl*

Activiteitenkalender eind 2024 begin 2025

(Let op: Tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk!)

Dinsdag 17 december 2024	Lezing: 'Schelmen en Hontsvotten Werck' Locatie: Harmoniezaal
Dinsdag 14 januari 2025	Lezing: Genealogie Anton Neggers en Henk van den Brink van Dye van Best Locatie: Bibliotheek Best
Dinsdag 21 januari 2025	Lezing: 'Toponymie van Oirschot' Locatie: zalen De Beurs